

Розділ 5

ЦИВІЛЬНЕ, ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 347.91/.95

С. О. КОРОЄД
А. І. КРИШТОФ

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ

Досліджується питання, в яких випадках судовий захист порушених цивільних прав в порядку цивільного судочинства слід вважати ефективним з матеріально-правової точки зору. Визначаються деякі шляхи підвищення ефективності судової процесуальної діяльності щодо здійснення захисту прав учасників цивільних правовідносин. З'ясовується співвідношення повноважень суду і диспозитивних прав позивача при виборі і застосуванні того чи іншого (правильного) способу захисту прав. Обґрунтовується висновок, що суд не може задовольнити позов і застосувати вказаний позивачем в позовній заяві спосіб захисту, якщо такий спосіб не відповідає характеру спірних матеріальних правовідносин сторін, або ж такий спосіб не призведе до ефективного відновлення в

© КОРОЄД Сергій Олександрович – доктор юридичних наук

© КРИШТОФ Аліна Ігорівна – студентка юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

правах, тобто не призведе до припинення конфліктної ситуації, що стала предмет судового розгляду.

Ключові слова: правосуддя, цивільне судочинство, ефективність, способи захисту, цивільні права, судовий захист, цивільно-правові засади, цивільно-процесуальні засади.

Koroed S. A., Krzysztof A. I. Гражданско-правовые и процессуальные основы применения способов защиты гражданских прав: проблема эффективности судебной защиты

Исследуется вопрос, в каких случаях судебную защиту нарушенных гражданских прав в порядке гражданского судопроизводства следует считать эффективной с материально-правовой точки зрения. Определяются некоторые пути повышения эффективности судебной процессуальной деятельности по осуществлению защиты прав участников гражданских правоотношений. Выясняется соотношение полномочий суда и диспозитивных прав истца при выборе и применении того или иного (правильного) способа защиты прав. Обосновывается вывод, что суд не может удовлетворить иск и применить указанный истцом в исковом заявлении способ защиты, если такой способ не соответствует характеру спорных материальных правоотношений сторон, или же такой способ не приведет к эффективному восстановлению в правах, то есть не приведет к прекращению конфликтной ситуации, ставшей предмет судебного разбирательства.

Ключевые слова: правосудие, гражданское судопроизводство, эффективность, способы защиты, гражданские права, судебная защита, гражданско-правовые основы, гражданско-процесуальные основы.

Koroed Sergiy, Krzysztof Alina. Civil and procedural principles of applying methods of protection of civil rights: problem of the effectiveness of judicial protection

It is studied the question in which cases the judicial protection of violated civil rights in civil proceedings should be considered effective in

substantive terms. It is identified some ways to improve the effectiveness of judicial procedural activities for the protection of rights of participants in civil relations. It turns ratio discretionary powers of the court and the plaintiff's rights in the selection and application of a (proper) way to protect rights. It is justified conclusion that the court cannot satisfy the claim and to apply specified by plaintiff in the lawsuit way to protect if this way does not correspond with the nature of the disputed material relationship of the parties, or a method does not lead to effective restoration of rights, that will not lead to the ending of conflict, which became the subject of legal proceedings.

Key words: *justice, civil proceedings, effectiveness, ways of protection, civil rights, judicial protection, civil principles, principles of civil procedure.*

Питання, які стосуються судового захисту цивільних прав, є ключовими для науки цивільного та цивільного процесуального права, адже ефективність їх судового захисту пов'язана із належним виконанням судом завдань цивільного судочинства, що є критерієм оцінки його ефективності. Крім того, як зауважується в юридичній літературі, захист порушеного права як мета цивільного судочинства виступає одним загальним об'єктом системи цивільних процесуальних правовідносин¹, а тому має універсальне значення для всього цивільного судочинства. Про актуальність порушеної нами проблеми свідчить і її практичний аспект, адже, як відомо, за останнє десятиріччя почастишали випадки ухвалення судами рішень про відмову в позові з мотивів обрання (зазначення в позовній заяві) позивачем неправильного способу захисту його цивільних прав, з приводу чого навіть вироблена усталена судова практика Верховного Суду України². А на рівні Пленуму Верховного Суду існує роз'яснення, що тільки права, свободи та законні інтереси учасників правовідносин, які виникають із визначених законом підстав та інших юридичних фактів, підлягають судовому захисту в передбачений законом та/або договором спосіб³.

Цивільно-правові та процесуальні аспекти застосування способів захисту цивільних прав крізь призму ефективності правосуддя в цивільних справах розглядали в своїх роботах такі вчені-процесуалісти, як С.С. Бичкова, В.І. Бобрик, С.В. Васильєв, Л.Є. Гузь, К.В. Гусаров, С.Ф. Демченко, В.В. Комаров, В.А. Кройтор, Д.Д. Луспенник, Ю.Д. Притика, В.І. Тертишніков, Г.П. Тимченко, С.Я. Фурса, П.І. Шевчук, М.Й. Штефан та ін. Безпосередньо проблемам застосування в цивільному судочинстві способів захисту цивільних прав присвячені, зокрема, роботи О.П. Вершиніна, М.М. Ненашева, М.А. Рожкової, А.Г. Яреми тощо. І хоча проблема ефективності застосування способів захисту цивільних прав не відрізняється своєю новизною, але вона постійно перебуває в полі зору науковців, практиків та суддів, і у зв'язку із своєю винятковою актуальністю та складністю ще повністю не вирішена. Адже неефективність способу захисту, обраного позивачем, неминуче спричиняє неефективність правосуддя в цивільних справах, вимагає від позивача додаткових зусиль і часу для пред'явлення нового позову з іншим ("правильним") способом захисту порушеного права або ж пошуку інших шляхів (як правових, так й неправових) вирішення правового конфлікту.

Ми спробуємо розібратися, в яких випадках судовий захист порушених цивільних прав в порядку цивільного судочинства слід вважати ефективним з матеріально-правової точки зору, а також спробуємо окреслити деякі шляхи підвищення ефективності судової процесуальної діяльності щодо здійснення захисту прав учасників цивільних правовідносин та з'ясувати співвідношення повноважень суду і диспозитивних прав позивача при виборі і застосуванні того чи іншого (правильного) способу захисту, що й ставить за мету наша стаття.

Так, із вчиненням фактів, що викликають виникнення, зміну або припинення цивільного правовідношення, а також як тільки особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права, виникає на підставі охоронної правоздатності правомочність отримати захист. З її реалізацією (з подачею до суду позовної заяви) при наявності всіх передумов і з дотриманням установлених законом

умов пов'язане виникнення суб'єктивного права на захист з кореспондуючим йому обов'язком конкретного суду⁴.

Як відомо, відповідно до законодавства суд здійснює захист порушених цивільних прав та інтересів способом, встановленим законом чи договором (ст. 16 ЦК, ст. 4 ЦПК), тому і застосований судом спосіб захисту порушеного права має бути ефективним. А відтак, оптимальний вибір і ефективне використання способів захисту судом дозволять суду виконати поставлене перед ним завдання. Адже, виходячи із загальних засад і змісту цивільного процесуального законодавства, завдання і мета цивільного судочинства (ст. 1 ЦПК) адресовані саме суду, а відтак саме останній має забезпечити їх реалізацію. Таку ж думку сьогодні фактично підтримують й провідні науковці в сфері судової влади⁵.

Тому для з'ясування поняття способу захисту цивільних прав першочерговим є дослідження поняття їх захисту. Як вважають вчені-цивілісти, основна увага при здійсненні правового захисту повинна бути зосереджена на самому суб'єктивному праві, а також на недоторканості правопорядку. Тобто у випадку застосування засобів захисту основним є оборона самого права уповноваженої особи або (і) правопорядку⁶.

В спеціальних юридичних дослідженнях захистом визнають вплив на порушене або оспорюване суб'єктивне право чи охоронюваний законом інтерес, що здійснюється уповноваженими на те юрисдикційними органами та органами виконання їх рішень в порядку і способами, передбаченими законом, що забезпечує підтвердження (визнання) оспорюваного або відновлення і здійснення порушеного права, а також реалізацію охоронюваного законом інтересу⁷.

Тобто, спосіб захисту права має уособлювати в собі *ту безпосередню мету, до досягнення якої прагне суб'єкт захисту*, вважаючи, що таким чином він припинить порушення (оспорювання) своїх прав та відшкодує понесені втрати, що виникли у зв'язку з порушенням його прав⁸.

Спосіб захисту можна охарактеризувати як визначені матеріальним правом (законом чи договором або впливають з їх положень)

примусові заходи, спрямовані на відновлення порушених чи підтвердження оспорюваних чи невизнаних прав, припинення їх порушення, компенсацію заподіяної потерпілому шкоди, або ж інші заходи, що здатні ліквідувати несприятливі наслідки для потерпілого і впливати на порушника.

За їх призначенням способи захисту можуть вважатися визначеним законом механізмом матеріально-правових засобів здійснення охорони цивільних прав та інтересів, що приводиться в дію за рішенням суду у разі їх порушення чи реальної небезпеки такого порушення⁹.

Як зазначає О.П. Вершинін, ці дії безпосередньо спрямовані на усунення перешкод на шляху здійснення прав суб'єктами, та поділяє способи захисту прав на заходи відповідальності і заходи захисту, що не пов'язані із застосуванням відповідальності¹⁰. М.А. Рожкова при цьому вважає, що це заходи, що прямо передбачені законом з метою припинення оспорення або порушення суб'єктивних цивільних прав та (або) усунення наслідків такого порушення¹¹.

Як раз та мета, з якою мають застосовуватися способи захисту цивільних прав, є тим вектором, що визначає ефективність їх застосування, а відтак й ефективність судового захисту прав в цілому. Отже, ефективність захисту порушених цивільних прав, що здійснюється судом в порядку цивільного судочинства безпосередньо залежить від ефективності способів захисту, застосовуючи які суд має враховувати, на наш погляд, правову позицію Конституційного Суду України, згідно з якою правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах¹².

З цього випливає, що спосіб захисту права, який застосовується судом, має бути здатним реально відновити або іншим дієвим шляхом захистити порушене право позивача. Верховний Суд України в цьому аспекті в одній зі справ також зазначив, що дійшовши висновку про те, що порушене право позивача підлягає судовому захисту, суд повинен вирішити питання, чи може воно бути захищене у

обраний позивачем спосіб і чи може ухвалене судом рішення бути виконано у примусовому порядку¹³.

Як слушно зазначає А.Г. Ярема, ефективний захист цивільних прав судами сприяє відновленню порушеного права та ліквідації шкідливих наслідків порушення. В кінцевому результаті ефективний засіб повинен забезпечити поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування¹⁴.

З викладеного вище випливає, що ефективним буде такий спосіб захисту цивільного права, який призведе до потрібних матеріально-правових результатів і наслідків, а також створить найбільший юридичний ефект для позивача, якого він очікує від звернення до суду. Тому при перевірці адекватності обраного позивачем способу захисту навіть пропонується виходити з мети, яку переслідує позивач, звернувшись до суду з відповідним позовом¹⁵.

При дослідженні проблеми ефективності застосування способів захисту цивільних прав неможна залишати поза увагою співвідношення диспозитивного права позивача на вибір способу захисту свого права із правосудними повноваженнями суду визначати правильний спосіб захисту. Адже це пов'язано не лише із проблемою ефективності судового захисту порушених прав позивача, а й з правильним визначенням предмету доказування, оскільки різні способи захисту права передбачають різні обставини, що підлягають доказуванню для їх застосування, а відтак й різними будуть юридичні факти, з яких виникатимуть ці обставини.

Водночас, ще дореволюційний процесуаліст Є.В. Васьковський зауважував, що позивач не зобов'язаний вказувати суду юридичні норми, що підтверджують його вимогу. Суд сам зобов'язаний знати їх і застосовувати ті, які підходять до даного випадку, хоча б позивач зовсім на них не посилався або вказав норми, які не стосуються спірного випадку¹⁶. Таке процесуальне регулювання в цивільному судочинстві зберігається й до сьогодні.

Навіть на рівні постанови Пленуму Верховного Суду України закріплено, що суд повинен самостійно (незалежно від бажання

сторін) визначити, зокрема: характер спірних правовідносин і зміст правової вимоги; матеріальний закон, який регулює спірні правовідносини¹⁷.

Вищевикладене дозволяє підсумувати, що суд має з'ясувати дійсні причини виникнення спору і причини звернення позивача до суду з відповідним позовом, адже саме від цього залежить визначення заінтересованості позивача отримати судовий захист, а також спосіб, який в спірних правовідносинах здатен задовольнити вимоги позивача, тобто буде ефективним.

Звісно ж, позивач має зазначати в своїй позовній заяві зміст позовних вимог, проте це для суду не повинно бути вирішальним, якщо суд дійде висновку, що за конкретних обставин справи усунути правовий спір і захистити порушені права позивача можливо лише в інший спосіб, передбачений законом чи договором, адже цього від суду вимагає визначена цивільним процесуальним законодавством мета цивільного судочинства.

В цьому аспекті ми погоджуємось з міркуваннями М.М. Ненашева, що суд фактично наділяється не правом, а обов'язком під страхом скасування рішення вищестоящою інстанцією діяти в інтересах позивача. Суддя зобов'язаний усунути помилки чи прогалини, допущені позивачем при формулюванні позову¹⁸.

Як справедливо зауважила Ж.Н. Машутіна, особа, право якої порушено або оспорено іншою особою, вправі вимагати від суду захисту, а суд зобов'язаний захистити право. Держава в особі суду уповноважена на застосування правовідновлювальних і штрафних санкцій щодо особи, яка вчинила правопорушення, а остання зобов'язана зазнати примус¹⁹.

Наочним підтвердженням цьому міркуванню є постановка Верховного Суду України від 21 травня 2012 року у справі № 6-20цс11, в якій Верховний Суд не погодився з практикою судів, які відмовляють у позові у зв'язку з тим, що позивач, звертаючись до суду, обрав спосіб захисту, не встановлений законом або договором для захисту права чи інтересу, що порушене, невизнане або оспорується. У таких випадках, на думку Верховного Суду, слід вихо-

дити із загальних засад захисту прав, свобод та інтересів, визначених Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод²⁰.

Така позиція Верховного Суду фактично означає заборону судам відмовляти в позові через юридичну необізнаність (безграмотність) позивача при виборі ним неправильного способу захисту за наявності достовірно підтвердженого у судовому засіданні факту порушення його цивільних прав.

Варто зауважити, що обов'язок визначення правильного способу захисту права має покладатися саме на суд, впливає також із визначення поняття форми захисту²¹, оскільки саме суд застосовує відповідні норми права і при ухваленні рішення визначає спосіб захисту. Окремі науковці також роблять висновок, що вибір способу захисту є виключною компетенцією суду незалежно від волі позивача, оскільки спосіб захисту передбачений нормою матеріального права, правильне застосування якої є обов'язком суду²². В цьому аспекті необхідно також приєднатися до думки окремих вчених-процесуалістів, які слушно зауважують, що треба не лише розглядати справу, але й знайти законний шлях вирішення конфлікту, який відповідатиме інтересам сторін²³, адже саме судді, які є юристами і діють іменем України як носії судової влади, мають створити громадянам всі умови щодо реалізації ними права на справедливий судовий розгляд та ефективний судовий захист.

Виходячи з вищевикладеного, а також враховуючи диспозитивні і змагальні засади цивільного судочинства, ми вважаємо, що суд не може задовольнити позов і застосувати вказаний позивачем в позовній заяві спосіб захисту, якщо такий спосіб не відповідає характеру спірних матеріальних правовідносин сторін, або ж такий спосіб не призведе до "ефективного відновлення в правах", тобто не призведе до припинення конфліктної ситуації, що стала предметом судового розгляду.

1. *Курс цивільного процесу* : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право,

2011. – С. 407. **2.** *Шадура Д. М.* Судова практика застосування Цивільного процесуального кодексу України (2006-2009 рр.) : практ. посіб. / Д. М. Шадура, О. І. Менів. Т. 1 : Загальна частина. – Х. : Харків юридичний, 2010. – С. 16, 21, 23, 29, 31. **3.** *Про незалежність судової влади* : постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 р. № 8 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07>. **4.** *Машутина Ж. Н.* Судебная защита и проблема соотношения материального и процессуального : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.712 «Гражданское право и гражданский процесс» / Ж. Н. Машутина. – Томск, 1972. – С. 6. **5.** *Прилуцький С. В.* Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава) : монографія / Прилуцький С.В. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – С. 11. **6.** *Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах* / за заг. ред. академіка НАПрН України Я. М. Шевченко. – К. : Харків юридичний, 2011. – С. 12, 17. **7.** *Машутина Ж. Н.* Судебная защита и проблема соотношения материального и процессуального : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.712 «Гражданское право и гражданский процесс» / Ж. Н. Машутина. – Томск, 1972. – С. 2. **8.** *Рожкова М. А.* Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора / Рожкова М.А. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – С. 85. **9.** *Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України* : Узагальнення Верховного Суду України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/6AF1EBA6DF621DEDC2257CE60053FFC3>. **10.** *Вершинин А. П.* Выбор способа защиты гражданских прав / Вершинин А.П. – СПб. : Специальный юридический факультет по переподготовке кадров по юридическим наукам Санкт-Петербургского государственного университета, 2000. – С. 32-33. **11.** *Рожкова М. А.* Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора / Рожкова М.А. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – С. 160. **12.** *Рішення*

Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>.

13. *Шадура Д. М., Менів О.І.* Цит. праця. – С. 21. **14.** *Ярема А. Г.* Право особи на ефективні засоби судового захисту цивільних прав та інтересів / А. Г. Ярема // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Т. 20 (59). – 2007. – № 1. – С. 195, 200. **15.** *Короєд С. О.* Юридична заінтересованість у цивільному процесі / С. О. Короєд // Судова апеляція. – 2011. – № 4 (25). – С. 92. **16.** *Васьковський Е. В.* Учебник гражданского процесса / Васьковський Е.В. / под ред. и с предисл. В. А. Томсинова. – М., 2003. – С. 172. **17.** *Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 5 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09>. **18.** *Ненашев М. М.* Способ защиты права: процессуальные вопросы / М. М. Ненашев // Арбитражный и гражданский процесс. – 2011. – № 8. – С. 44-48. **19.** *Мащутина Ж. Н.* Цит. работа. – С. 2-3. **20.** *Аналіз практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України : Узагальнення Верховного Суду України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/6AF1EBA6DF621DEDC2257CE60053FFC3>. **21.** *Васильев С. В.* Гражданский процесс : учеб. пособ. / Васильев С.В. – Х. : ООО «Одиссей», 2007. – С. 10. **22.** *Ненашев М. М.* Способ защиты права: процессуальные вопросы / М. М. Ненашев // Арбитражный и гражданский процесс. – 2011. – № 8. – С. 44–48; – № 12. – С. 10–14. **23.** *Решетникова И. В.* Граж-**

данское право и гражданский процесс в современной России / И. В. Решетникова, В. В. Ярков. – М. : Норма, 1999. – С. 27, 28.

Koroed Sergiy, Krzysztof Alina. Civil and procedural principles of applying methods of protection of civil rights: problem of the effectiveness of judicial protection

Although the issue of the effectiveness of methods of protection of civil rights is no different for its novelty, but it is always in sight of academics, practitioners and judges, and due to its exceptional urgency and complexity has not been fully resolved. After all ineffectiveness of method of protection chosen by the plaintiff, inevitably entails inefficiency of justice in civil cases, requires from plaintiff additional time and effort for filing a new claim with another ("right") way to protect the violated right or finding other ways (both legal and illegal) of resolution of legal conflict.

In that regard, in article it is revealed the question in which cases judicial protection of violated civil rights in civil proceedings should be considered as effective in material terms, and outlines some of the ways to improve judicial procedural activities for the protection of rights of members of civil legal relations and is determined discretionary powers of the court and it is determined correlation of authorities of the court and discretionary rights of plaintiff's in the selection and application of a (correct) way of protection.

Under the law court protects violated civil rights and interests in a way determined by law or by contract (Art. 16 CC, Art. 4 CPC), that is why the method of protection of rights applied by the court must be effective. Hence, the optimal choice and effective application of methods of protection by the court will allow the court to execute its task. That is, way of protection of the right has to embody that direct goal, to achieve which subject of protection strives, believing that in this way it will stop violation (contestation) their rights and will compensate the losses incurred in connection with the violation of his rights.

A method for protecting authors described as defined by material law (law or contract or arising from its provisions) coercive measures to

restore the violated or confirm contested or unrecognized rights, cease their violations, compensation caused to the victim for damage or other measures that can eliminate adverse consequences for the victim and affect the offender. Method protection law applicable court must be able to actually restore or other effective means to protect the violated right of the plaintiff.

It is justified that effective can the way of protecting of civil rights which will lead to the desired material results and consequences, as well as will create the greatest legal effect for the plaintiff which he expects from appealing to the court. Therefore, when checking the adequacy of the chosen by plaintiff method of protection it is even offered to proceed from the objective pursued by the plaintiff by applying to court with the appropriate claim.

It is justified that the plaintiff must indicate in their lawsuit content of the claim, but it should not be deciding for the court if the court finds that the particular circumstances of the case and to remove legal dispute and defend the violated rights of the plaintiff may only be possible in other ways provided by law or agreement, after all it is required from court by purpose of civil proceedings in civil procedural legislation.

Based on the above, and given discretionary and competitive principles of civil proceedings, it is concluded that the court cannot satisfy the claim and apply specified by plaintiff in the lawsuit way of protection if this method does not correspond to the nature of the disputed material relationship of the parties, or a method does not lead to "effective restoration of rights", that is, it will not lead to the cessation of the conflict situation that has become the subject of litigation.

Key words: justice, civil proceedings, effectiveness, ways of protection, civil rights, judicial protection, civil principles, principles of civil procedure.